

Suriye Krizinin Etki Alanındaki Ülke: Lübnan

İlker Salih EBREM¹

Öz

Lübnan, 1941 yılında bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, ülkede siyasal istikrarı sağlayamamıştır. Lübnan'da yaşanan istikrarsızlığın temel nedeni ise siyasal sistemin çoklu güç paylaşımı üzerinden şekillenmesi olmuştur. Lübnan, Ortadoğu'da kendine özgü etnik ve siyasal yapısı ile farklı ulusların etkisinin yoğun bir şekilde hissedildiği bir ülke konumundadır. Bu doğrultuda, Lübnan üzerinde etkin bir güce sahip devletlerden biri de Suriye'dir. Suriye'de başlayan kriz Lübnan'ı derinden etkilemiştir. Suriye krizinin meydana getirdiği mülteci akını ve Lübnan siyasetinin önemli bir unsuru olan Hizbullah'ın Esad yönetimine desteği, Lübnan'da hassas bir denge üzerine kurulan mezhepler arasındaki gerilimi arttırmıştır. Bunun üzerine ülke ekonomisinde yaşanan bozulma ve mezheplerin Suriye politikasındaki farklı beklenti ve istekleri, Lübnan'da siyasal sistemin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu çalışmada Suriye krizinin Lübnan üzerinde yaratmış olduğu etkinin anlaşılabilmesi için tarihsel sürece kısaca değinilerek Suriye krizinin Lübnan üzerinde yaratmış olduğu ekonomik, sosyal ve ulusal güvenlik alanlarındaki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lübnan, Hizbullah, 8 ve 14 Mart Hareketleri, Mülteci Sorunu, Halk Protestoları

Under the Impact of the Syrian Crisis: Lebanon

Abstract

Although Lebanon declared its independence in 1941, it has not provided political stability in the country. The main reason for the instability in Lebanon has been the shaping of the political system over multiple power-sharing. With its unique ethnic and political structure in the Middle East, Lebanon is a country where the influence of different nations is felt intensely. Accordingly, one of the most influential states on Lebanon has been Syria. The crisis that started in Syria deeply affected Lebanon. The refugee influx created by the Syria crisis and the support of Hezbollah, which is an important element of Lebanese politics, to the Assad administration, has increased tensions among the sects established on a delicate balance in Lebanon. Upon this, the deterioration in the country's economy and the different expectations and desires of the sects in Syria policy caused the political system to be locked in Lebanon. In this study, in order to understand the impact of the Syrian crisis on Lebanon, the historical process has been briefly referred and the effects of the Syrian crisis on Lebanon in the economic, social and national security fields are tried to be analysed.

Key Words: Lebanon, Hezbollah, 8th and 14th March Movements, Refugee Problem, Public Protests

Atıf İçin / Please Cite As:

Ebrem, İ.S. (2021). Suriye Krizinin Etki Alanındaki Ülke: Lübnan. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 2076-2090.

Geliş Tarihi / Received Date: 02.03.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 05.04.2021

¹ Öğretim Görevlisi Dr. - Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu, ilkersalihebrem@hotmail.com

Giriş

Lübnan, kendi içerisinde barındırdığı mezhepsel farklılıklar ve kendine özgü siyasal yapısı sebebiyle kuruluşundan günümüze Ortadoğu'nun en çalkantılı merkezlerinden biri olmuştur. Lübnan siyasal sisteminin, farklı mezheplerin dağılımı üzerinden şekillenmesi ve bölgede yaşanan Arap-İsrail Savaşları, Lübnan'ı sosyal ve politik yönden derinden etkilemiştir. Ülkede 1975-1989 yılları arasında iç savaşın yaşanması ise mezheplerin bir araya gelebilme ve ulus bilinci içerisinde hareket edebilme yeteneklerini olumsuz etkilemiştir. Suriye'nin Lübnan üzerindeki etkisi, Lübnan İç Savaşı'nın yaşandığı yıllarda başlamış ve halen de devam etmektedir. Refik Hariri yönetiminde ise Lübnan'ın farklı ulusların etkisinden kurtulabilmesi ve mezhepler üzerine inşa edilen aidiyet duygusunun ulusal kimliğe dönüşebilmesini hedeflenmiştir. Suriye yönetimi ise Lübnan üzerindeki etkinliğini devam ettirmek amacı ile Refik Hariri yönetimine baskı uygulamaya devam etmiştir. Refik Hariri'ye düzenlenen suikast ile Lübnan'da yeni bir dönem başlamış ve yeni dönem siyaseti, 8 ve 14 Mart Hareketleri üzerinden okunmaya başlanmıştır. Ana teması "Suriye karşıtlığı ve Suriye destekçileri" üzerine kurulan bu iki grubun, kırılğan bir yapıya sahip olan Lübnan siyasetinde mezhepler arasındaki krizin derinleşmesine neden olduğunu söylemek mümkündür.

Suriye, Lübnan'ın kuruluşundan beri ülkedeki uluslararası güç mücadelesinin en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Suriye yönetiminin Hizbullah ile iyi ilişkiler içerisinde olması ise Suriye'de başlayan iç savaşta Hizbullah'ın etkin bir pozisyon almasını sağlamıştır. Hizbullah, Esad yönetiminin düşmemesi için sahada aktif çatışmalara katılmıştır. Bu durum ise Lübnan'ın siyasi paydaşlarının Suriye krizine taraf olmama çabasına ve mezhepler arasında Suriye krizi nedeni ile yaşanacak olası çatışmaların önüne geçme beklentisini olumsuz etkilemiştir. Hizbullah'ın Esad yönetimine desteği, Lübnan'da Esad yanlıları ve Esad karşıtları arasında çatışmaların başlamasına neden olduğu gibi siyasal sistemin krize girmesine ve ülkede mezhepler arası çatışma tehlikesine de sebebiyet vermiştir. Lübnan'daki mevcut durumun analiz edilebilmesi için Suriye ile aralarındaki tarihsel bağların incelenmesi önem arz etmektedir. Zira Suriye'nin etki alanının genişliği Lübnan'ın geleceğinin şekillenmesinde önemli bir faktördür.

Lübnan ekonomisi, yıllarca süren siyasi ve ekonomik krizlerden dolayı kırılğan bir hal almıştır. Son on yılda Lübnan'da siyasal kriz ve iç çatışmalar yaşanırken bir diğer önemli sorun ise Suriyeli mülteciler olmuştur. Zira Suriye'de yaşanan krizin yaratmış olduğu mülteci akınından Lübnan da payını almıştır. Bu bakımdan çalışmanın temel amacı, Suriye krizinin Lübnan'ın siyasi ve ekonomik yapısı üzerinde meydana getirdiği etkinin analiz edilmesidir.

Lübnan'ın Kuruluşu ve Siyasal Sistemin Temelleri

1. Dünya Savaşı'nın ardından, 24 Nisan 1920'de yapılan San Remo Konferansı sonucunda Osmanlıdan koparılan toprak parçaları arasında yer alan Suriye, Irak ve Filistin'de manda yönetimlerinin oluşturulması kararı alınmıştır. Suriye'nin manda idaresi ise Fransa'ya verilmiştir (Umar, 2004, s. 371). Suriye manda idaresinin içerisinde bugünkü Lübnan toprakları da yer almıştır. Suriye'de Fransızların hâkimiyetinin başlamasının ardından Fransızlar, Suriye'nin kuzeyinde bir Alevi Devleti, merkezde bir Sünni Devleti ve güneyde bir Dürzî Devleti kurarak Suriye çatısı altında federal bir sistem kurmak istemişlerdir. Bu alanların dışında kalan Lübnan çevresinde ise Hıristiyan Devleti inşa etme girişiminde bulunmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda Fransızlar, doğuda yer alan Bekaa ile batıda yer alan sahil bölgelerini ve Trablusşam, Tire ve Sayda'yı içine alan toprakları birleştirerek Lübnan Devleti'nin sınırlarını oluşturmuşlardır (Şöhret, 2016, s.43).

1922 yılına gelindiğinde Fransız Yüksek Komiserliği tarafından Lübnan coğrafyasında bulunan bütün mezheplerin temsil edildiği bir "İstişare Konseyi ve Temsilciler Meclisi" oluşturulmuştur. Oluşturulan Temsilciler Meclisine anayasa hazırlanması için yetki verilmiştir. Bu kapsamda ülkede bulunan tüm mezheplerin hazırlanmasında katkı sağladığı anayasa çalışması başlamıştır. Lübnan'da, anayasa'nın kabul edilmesi Lübnan'ı bağımsız bir devlet yapmamıştır ancak iç işlerinde bağımsız olmasını sağlamıştır. Fransızların etkisi ise aktif bir şekilde devam etmiştir. Fransız Yüksek Komiseri Lübnan'ın dış işlerini idare etme, kanunları veto etme, meclisi fesih etme ve anayasa'yı askıya alma gibi yetkileri bulunuyordu. Bu dönemde Lübnan'da Arapçanın yanı sıra Fransızca da ikinci resmi dil olarak kabul edilmiştir (Ekinci, 1998, s.24).

2. Dünya Savaşı'nın başlaması ve savaşın olumsuz etkileri ile birlikte Fransa, Orta Doğu'da hâkim olduğu Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık vermek zorunda kalmıştır. Fransa 20 Aralık 1943'te Lübnan'ın

egemenliğini tanımıştır. 1945 yılında ise Lübnan, Birleşmiş Milletler ve Arap Birliğine üye olurken 1946 yılında ise Fransa Lübnan'da bulunan askeri birliklerini tasfiye etmiştir (Turan, 2011, s. 198).

Lübnan'ın bağımsızlığının ardından yönetim anlayışı dini cemaat ve etnik temellere dayalı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu yönetim şekli Lübnan'ın diğer Arap ülkelerden farklı bir şekilde analiz edilmesinin en önemli sebeplerindendir. 1943 yılında oluşturulan Ulusal Pakt ile Lübnan'da oluşturulacak hükümetin seçiminde ve ülke yönetiminin diğer kademelerin belirlenmesinde dinsel cemaat yapılarına göre paylaşım yapılmıştır. Bu paylaşım göre cumhurbaşkanı Marunî, başbakan Sünni, meclis başkanı Şii ve başbakan yardımcısı ise Ortodoks Rum olacaktır (Köprülü ve Ebrem, 2013, s. 5). Lübnan meclisinde bulunan 99 sandalyenin oluşturulmasında ise Hıristiyan ve Müslüman dağılımı temel alınmıştır. Buna göre meclis dağılımı 6/5 oranında ve 99 sandalyenin 30'u Marunî, 20'si Sünni, 19'u Şii, 11'i Rum Ortodoks, 6'sı Rum Katolik, 6'sı Dürzi, 4'ü Ermeni Ortodoks, 1'i Ermeni Katolik, 1'i Protestan ve 1'i ise diğer azınlıklardan meydana gelmiştir. Dinsel temellere göre dağılım, kendisini önemli kamu görevlerinin atamasında da göstermiştir (Erdem, 2018, s. 29).

Ortaklaşmacı Demokrasi, Arap-İsrail Savaşları ve Lübnan İç Savaşı

Ortaklaşmacı demokrasi sistemi dünya üzerinde farklı kültürel özellikleri bir arada bulunduran devletlerin uygulamış olduğu rejim türlerinden biridir. Bu sistemin başarı ile yürütülebilmesi için dört temel konuda sağlıklı bir işleyişin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunlar (Şöhret, 2012, s. 92):

- Geniş çaplı bir uzlaşma
- Parçalı otonomi
- Temsilde eşitlik
- Azınlıklara tanınacak veto hakkı

Ortaklaşmacı demokrasinin en önemli parçası olan "geniş çaplı uzlaşma" ilkesi Lübnan'da başarıya ulaşamamıştır. Lübnan kamuoyu bu ilkeye kayıtsız kalmıştır. Lübnan'da yaşanan gerilimler ve toplumun mezhep temelli bölünmüş yapısı kalıcı ve ideal bir ortaklaşmacı demokratik sistemin oluşmasını engellemiştir. Fransızlar ülkede oluşturulan politik mekanizmanın yapısını mezhepler arasında birlik oluşturulmasındaki zorluklar nedeniyle kendilerine bağımlı bir hale getirmişlerdir. Bu durum rejimin sürekliliğinin belirli bir politik iradenin müdahalesi ile sürdürülmesini sağlamıştır. Lübnan'da yaşanan birçok askeri ve politik gerilime rağmen Lübnan Devleti'nin varlığını devam ettirmesi, bağımlı olunan devletlerin ülkeye müdahalesi ile mümkün olmuştur (Şöhret, 2012, s. 93-94)

1948 yılında İsrail'in kuruluşu, Lübnan'ı derinden etkileyecek bir sürecinde başlamasına sebebiyet vermiştir. İsrail'in kuruluşu ile birlikte Ortadoğu'da Pan-Arabizm giderek yükselmiş ve İsrail'e karşı Ortadoğu devletleri bir araya gelmiştir. 1948 yılında başlayan Arap-İsrail savaşlarından sonra tahmini olarak 750.000 Filistinli topraklarından ayrılmak zorunda kalmıştır (Jaulin, 2014, s. 262).

İsrail ile Arap devletlerinin yapmış olduğu 1967 Savaşı ise denklemi daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bu savaş sonucunda İsrail kendi sınırlarının ötesinde birçok toprağı işgal etmiş ve bu topraklarda yaşayan Filistinliler ise Lübnan ve Ürdün'e sığınmak zorunda kalmışlardır. Filistinli sığınmacılar ile birlikte Filistin'de yer alan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) militanları da Ürdün ve Lübnan'a geçmiştir. FKÖ'nün Ürdün'deki faaliyetlerinden rahatsızlık duyan Ürdün kralı Hüseyin'in tarihe "Kara Eylül" olayları olarak geçen girişimi neticesinde Ürdün'de bulunan birçok FKÖ mensubu Lübnan'a geçmiş ve Lübnan'ı Filistin davasının üssü olarak kullanmaya başlamıştır (Çelik, 2012, s. 131).

FKÖ'nün Lübnan'daki varlığı ve etkisinin artması, Lübnan'ın dini cemaat ve etnik temellere dayalı oluşturulan siyasal sisteminin getirdiği kırılmalı yapı ile birlikte Lübnan'da, iç savaşa giden yolun zeminini oluşturmuştur. Zira FKÖ, İsrail ile çatışmalarına Lübnan üzerinden devam etmiş ve buradaki kamplarda eğitim görmüştür. Bu durum Lübnan'da bulunan gayrimüslim nüfusu rahatsız etmiştir. İsrail ise FKÖ'nün Lübnan'ı üs olarak kullanması ve saldırılarını bu ülke topraklarından yapması sebebi ile Lübnan'ı hedef almıştır. Lübnan'da yer alan Hıristiyan nüfus, FKÖ'nün faaliyetlerini durdurması gerektiğini Filistin meselesinin kendi meseleleri olmadığını ve Filistinlilerin ülkenin geleceğini tehdit ettiğini dile getirmişlerdir. Lübnan'daki Müslüman gruplar ise Filistin meselesinin kendilerini ilgilendiren bir dava olduğunu ve Filistinlilerin de kendilerinden bir parça olduğunu savunmuştur (Köprülü ve Ebrem, 2013, s. 7).

Lübnan'da Müslüman ve Hıristiyan nüfus arasında yaşanan görüş ayrılığı siyasal sistemin kırılmalılığı ile birlikte derin ayrışmalara zemin hazırlamıştır. Ulusal Pakt ile oluşturulan siyasal sisteme göre siyasal güç, dinî ve mezhebi nüfus ile orantılı bir şekilde dağıtılmıştır. 1970 sonrasında ise Filistinli mültecilerin

Lübnan'daki sayıları ve FKÖ'nün ağır silahları ile Lübnan'da yer alması, Lübnan'daki Müslüman cemaate güç vermiştir. Müslüman cemaat, nüfus olarak Hıristiyan nüfusu geçtiğini ifade etmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı gibi iki önemli kurumun Hıristiyan cemaatin elinde bulunmasına Müslüman cemaat karşı çıkmakta ve Müslüman cemaatin nüfus sayısının Hıristiyanları geçtiğini iddia ederek, Lübnan'ın siyasal yapısında daha etkin rol almaları gerektiğini dile getirmiştir (Köprülü ve Ebrem, 2013, s. 7).

Lübnan içerisinde farklı görüşlerin varlığı bir süre sonra gruplar arasında çatışma zemini oluşturmuş ve gruplar arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. 1975 yılında başlayan Lübnan İç Savaşı 1989 yılında sona ermiştir. 15 yıl süren iç savaş neticesinde 150.000 kişi hayatını kaybetmiş, 300.000 kişi ise yaralanmıştır. İç savaş yaklaşık bir milyon insanın ise göç etmesine neden olmuştur (Gaub, 2015, s. 1). Birçok görüşe göre Lübnan İç Savaşı'nda, Filistinli sığınmacılar ve FKÖ'nün rolü olduğu kadar Lübnan'ın dini cemaat ve mezhepsel bölünmeye neden olan anayasal düzeninin de rolü vardır (Fakhoury, 2014, s. 236). Bu yapı, ülkenin kırılğan bir siyasal sistem üzerinden şekillenmesine neden olduğu gibi ülkeyi dış müdahalelere açık bir pozisyona sokmuş ve ulusal birlik oluşumunu engellemiştir.

İç savaşın sonlarına doğru Lübnan'da birçok aktör birbiri ile çatışmıştır. Beyrut ikiye bölünmüş, Beyrut'un batısında Müslümanlar, doğusunda ise Hıristiyanlar farklı iki hükümet kurmuşlardır. Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki çatışmalar devam ederken Müslüman gruplarda birbirleri ile çatışma içerisine girmişlerdir. Şii gruplardan olan Emel ve Hizbullah birbiri ile çatışmış ve ülkede büyük bir kargaşa yaşanmıştır. Arap liderler, Batı devletlerinin de desteğini alarak Lübnan'da yaşanan iç savaşa çözüm bulabilmek için bir araya gelmiştir. Fas, Suudi Arabistan ve Cezayir'den oluşan bir komite kurulmuştur. 1989 yılında Lübnan'da ateşkes sağlanmıştır. Eylül ayının sonuna doğru ise Lübnan meclisini oluşturan gruplar, iç savaşın sona erdirilmesi ve çözüm yolunda önemli kararlar almışlardır. 22 Ekim 1989 tarihinde Taif Antlaşması ile Lübnan İç Savaşı sona erdirilmiştir (Turan, 2011, s. 219).

Taif Antlaşması ile Cumhurbaşkanı'nın gücü kısıtlanmış ve bir kısım yetkileri, başında Sünni bir başbakanın bulunduğu bakanlar kuruluna devredilmiştir. Meclis başkanı Şiiilerden seçilerek, ülkedeki Şii cemaatinin temsil gücü artırılmıştır. Başbakan parlamentoya karşı sorumlu olmuş ve bakanların görevden alınma yetkisi cumhurbaşkanından parlamentoya verilmiştir. En önemli değişiklik ise meclis yapısında yaşanmıştır. Parlamentodaki milletvekili sayısı 99'dan 128'e yükseltilmiş ve meclis dağılımında 6/5 olan Hıristiyan-Müslüman vekil dağılımı, 5/5 olarak güncellenmiştir. Müslüman cemaat ve Hıristiyan cemaat arasında denge kurulmuştur (Karam, 2012, s. 36).

Taif Antlaşması ile 1943 yılında Ulusal Pakttan bu yana Müslüman cemaat nüfusundaki artışa oranla meclis yapısında önemli değişiklikler olmuş ve Marunî Cumhurbaşkanının bazı yetkileri önemli ölçüde azaltılmıştır. Bu antlaşma ile iç savaşın ana aktörü konumundaki silahlı milis güçlerin silahlarını bırakmaları sağlanmış, Lübnan ordusunun yapısı yeniden tasarlanmıştır (Elik, 2016, s. 48).

Refik Hariri Suikastının Lübnan İç Siyasetine Etkisi: 8 ve 14 Mart Hareketlerinin Doğuşu

Lübnan halkı uzun süren çatışmalardan yorulmuş ve düzen arayışına girmiştir. Mevcut siyasetçilerin birçoğunun siyasi yıpranmışlıkları ve toplumun birçok kesimini kapsamaktan uzak olan yapıları, toplumu yeni arayışlara itmiştir. Bu ortamda temiz geçmişe sahip siyasi aktör arayışları, Refik Hariri ile hayat bulmuştur. İç savaş süresince yaşamını yurt dışında sürdürmüş olan ve dünya çapında itibar gören bir iş adamı olan Refik Hariri, 1992 yılında Lübnan'ın başbakanı olmuştur. 2004 yılına kadar bakanlık ve başbakanlık görevlerini sürdürmüş olan Refik Hariri, Lübnan'ı yeniden inşa etmiş ve birçok kesimden insanın sevgisini kazanmayı başarmıştır (Elik, 2016, s. 49).

Hariri'nin temel amaçlarından bir tanesi Lübnan ulusal kimliğinin yaratılması ve egemenliğin yeniden tesis edilmesinin sağlanması olmuştur. Bu amaç doğrultusunda Suriye ordusunu Lübnan'dan çıkarmak Hariri'nin temel amaçlarından birisi olmuştur. Lübnan'da bulunan Suriye ordusunun varlığı 1976 yılına dayanmaktaydı. Lübnan'da iç savaşın yaşanması ile birlikte Suriye, Lübnan'a 1976 yılında barış gücü askerleri yerleştirmiş ve zaman içerisinde yerleştirmiş olduğu bu askerlerin sayısını da artmıştır. Lübnan'da, iç savaş bittiğinde Suriye ordusuna ait asker sayısı 40.000'e ulaşmıştır (Hürriyet, 2005).

Hariri, Suriye ordusunun Lübnan'dan çıkması gerektiğini düşünmekte ve bu yönde politikalar izlemekteydi. Bu düşüncenin sonucu olarak Birleşmiş Milletler 2 Eylül 2004 tarihinde almış olduğu 1559 Sayılı Karar ile Lübnan'da bulunan yabancı güçlerin çekilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu karar Hariri'nin elini güçlendirmiştir. Zira karar üstü kapalı bir şekilde Suriye'yi hedef almış ve Suriye üzerindeki uluslararası

baskıyı arttırmıştır. Buna karşın 3 Eylül günü Lübnan'da Anayasa değişikliği yapılarak Cumhurbaşkanı Lahud'un görev süresi 3 yılına uzatılmıştır. Bu durum Suriye'nin hala Lübnan siyaseti üzerindeki etkinliğini göstermiştir. Suriye'nin, Nebir Berri aracılığı ile Hariri'den bazı özel taleplerde bulunması üzerine Hariri, bu duruma tepki göstererek başbakanlıktan istifa ettiğini açıklamıştır. Refik Hariri istifasından kısa bir süre sonra 14 Şubat 2005'te Beyrut'ta yapılan bir suikast sonucunda öldürülmüştür. Hariri, Lübnan'da yer alan birçok farklı mezhep ve dinden insanın sevgisini kazanmış bir kişilik olmuştur. Bu durum Hariri'nin ölümünün ardından ülkedeki Suriye karşıtlığını arttırmıştır. Hariri suikastının sorumlusu olarak Suriye yönetimi gösterilmiş ve suikast sonrasında halk protestoları başlamıştır. Lübnan bu kez "Suriye karşıtları" ve "Suriye yanlıları" olarak ikiye bölünmüştür (Köprülü ve Ebre, 2013, s. 14-15).

Hariri suikastının ardından büyük çoğunluğu Beyrut'ta olmak üzere ülke çapında gösteriler başlamıştır. Gösterilerin ortak noktası Suriye'nin, Lübnan üzerindeki etkisine karşı tepki vermek olmuştur. Toplumun bir bölümünün göstermiş olduğu tepki, Suriye'nin Lübnan'dan çıkmak zorunda kalması ve siyasetin yeniden şekillenmesinin önünü açmıştır. Yapılan gösterilerin yaratmış olduğu etki nedeniyle gösterilere "Sedir Devrimi" ismi verilmiştir. "Sedir Devrimi" Lübnan'da iki bloğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bloklar 8 ve 14 Mart olarak adlandırılmıştır (Özüğurlu, 2017).

Sedir Devrimi gösterilerinden kısa bir süre sonra 8 Mart 2005'te Beyrut'ta yapılan gösteriye; Şii Hizbullah ve Emel Hareketi, Marunî Özgür Vatansever Parti, Dürzî Demokrat Parti gibi gruplar katılmıştır. Bu gösterilerde Sedir Devrimi gösterilerinin aksine Suriye'nin Lübnan istikrarına katkı sağladığı dile getirilmiş ve Suriye desteklenmiştir. Bu gruba ise 8 Mart Bloğu denilmiştir (Özüğurlu, 2017).

8 Mart'ta yapılan gösteriye tepki olarak bu kez 14 Mart günü karşı gösteri yapılmıştır. Hariri suikastını protesto etmek üzere Şehitler Meydanı'nda toplanan toplumun birçok kesiminden insan, suikasta olan tepkilerini dile getirmiştir. Bu grubun önderliğini Refik Hariri'nin oğlu olan Saad Hariri ve "Müstakbel Hareketi" çekmiştir. Bu grubun içerisinde Sünni politikacılar, Dürzîlerin oluşturduğu İlerici Sosyalist Parti, Marunî Kilisesi ve Falanjist Parti üyeleri de yer almıştır. Bu grupların amaçları ise Suriye'nin Lübnan üzerindeki askeri ve politik kontrolünün sona erdirilmesi ve Lübnan'ın bağımsız bir devlet olarak egemenlik haklarının Suriye tarafından tanınmasıdır. Protestocu grup daha sonra 14 Mart Gurubu olarak adlandırılacaktır (Tür ve Ayhan, 2008, s. 12).

Lübnan'da siyasetin 8 ve 14 Mart Hareketi diye iki farklı cepheye bölünmesinin temel nedeni Lübnan'ın Suriye ve İsrail ile ilişkilerine bakış açısındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. 8 Mart hareketine göre asıl düşman İsrail Devletidir. Suriye ise Lübnan'ın istikrarı için askerlerinin kanını dökme pahasına katkı sağlamış kuzenlerinin yaşadığı ülkedir. ABD ve onun ile işbirliği içerisinde olan grupların amaçları ise Lübnan'ın direnişini bitirmektir. 8 Mart hareketinin görüşlerinin aksine 14 Mart hareketi ise Suriye'nin tarih boyunca Lübnan'ı parçası olarak gördüğünü ve Lübnan'a egemen olmak istediğini dile getirmiştir. 14 Mart hareketine göre Suriye, Lübnan'ın egemenliğini tanımadığı gibi Lübnan'ın iç siyasetini şekillendirmek istemekte ve ülkede yaşanan birçok suikastın sorumlusudur. İsrail'i düşman kabul etmekle birlikte Lübnan, Arap-İsrail savaşının bir cephesi olamamalı ve bu konuda Hizbullah'ın, Suriye ve İran'ın şiddet içerikli politikalarının aracı olmaktan ziyade Lübnan'ın egemenliği ve refahı için çalışan bir aktör olması gerekliliğinin üzerinde durmaktadır (Tür ve Ayhan, 2008, s. 12).

Lübnan siyasetinde 8 Mart hareketinin başını çeken grup ise Hizbullah'tır. Hizbullah, her ne kadar batı dünyası için illegal bir örgüt olarak görülsede Lübnan siyasetinde etkin bir aktör olarak var olmaktadır. Hizbullah, Lübnan'da TV kanalları, radyo istasyonları, hastaneler ve çeşitli yardım kuruluşları aracılığı ile sosyal olarak varlık göstermiş ve toplumdaki desteği artmıştır. Özellikle 2006 yılında İsrail'in Lübnan'a saldırması ile başlayan savaşta, çatışmalar İsrail ile Lübnan arasında olmaktan ziyade İsrail ile Hizbullah arasında yaşanmış ve bu savaşta elde ettiği başarı, Hizbullah'ın Lübnan siyasetindeki konumunu sağlamlaştırılmıştır (Elik, 2016, s. 52). Hizbullah'ın siyasetteki konumunun güçlenmesinin ardından Lübnan siyasetinde 8 ve 14 Mart Bloklarının ortaya çıkışı ve ülkede siyasetin bu iki blok üzerinden yürütülmesi sonucunu doğurmuştur. Arap Baharının başlamasının ardından meydana gelen gelişmeler Lübnan gibi kırılğan fay hatları üzerine inşa edilen siyaset zemininde potansiyel tehlikeler yaratma kapasitesi taşımaktadır. Arap Baharı dalga dalga bölge ülkelerine sirayet ederken, Lübnan'da kırılğan siyaset zemini ve Hizbullah'ın Suriye İç Savaşı'nda aktör olarak yer alacak olması ülke içerisindeki dengelerin bozulması ve Suriye İç Savaşı'nın Lübnan'a taşınma riskini içermektedir.

Suriye Krizinin Lübnan Üzerindeki Etkileri

Ortadoğu bölgesinde bulunan birçok Arap devlet, demokratik olmayan yönetim şekilleri ile yönetilmektedirler. Bu ülkelerin bir diğer ortak özellikleri ise gelir adaletsizliğinin yüksek boyutlara ulaşmasıdır. Tunus'da benzer özellikleri gösteren ülkelerden biridir. 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta üniversite mezunu işsiz olan Muhammed Bouazizi, seyyar satıcılık yaparak geçimini sağlamaktaydı. Bu tarihte seyyar satıcılık yaptığı gerekçesi ile polisler tarafından tartaklanıp seyyar tezgâhına el konulmuş ve satış yapması engellenmiştir. Bu durum karşısında Muhammed Bouazizi valilik binası önüne gelerek kendisini ateşe vermiş ve hayatını kaybetmiştir. Bu olayın görüntülerinin sosyal medyaya yansımalarının ardından halk kısa süre içerisinde örgütlenmeye başlamış ve özellikle genç neslin katılımı ile Tunus'ta hükümet karşıtı gösteriler başlamıştır. Halk gösterilerinin sona ermemesi ve engellenememesi neticesinde ülkeyi uzun süredir yöneten Zeynel Abidin bin Ali, halka ekonomik ve sosyal reformlar vaadinde bulunmuş ancak bu vaatlere rağmen halk gösterileri son bulmayınca ülkeyi terk ederek Suudi Arabistan'a sığınmak zorunda kalmıştır (Polat, 2016, s. 198).

Tunus ile başlayan halk ayaklanmaları, bölgedeki diğer ülkelere sirayet etmeye başlamış ve halk, bölge ülkelerindeki adaletsiz yönetimlere karşı sokaklara dökülmeye başlamıştır. Halk ayaklanmaları Mısır, Lübya, Suriye, Fas ve Cezayir gibi ülkeleri etkilemiştir. Bu halk ayaklanmaları ve ülkelerde yaşanan yönetim değişiklikleri ise "Arap Baharı" ismi ile literatüre girmiştir.

Arap Baharının derinden etkilediği ve halk ayaklanmalarından sonuç alınmadığı ülke ise Suriye olmuştur. Bu ülkede 2011 yılında başlayan halk ayaklanmaları zamanla kimlik değiştirmiş ve yönetim ile yönetime karşı grupların çatışması haline dönüşmüştür. Bu çatışmaya birçok ülke doğrudan veya dolaylı olarak etki etmiş ve ülkede iç savaşın yaşanmasına zemin hazırlanmıştır. Suriye'de 1971'de başlayan Hafız Esad yönetimi 2000 yılına kadar devam etmiştir. Hafız Esad'ın ölümünün ardından yerine oğlu Beşşar Esad geçmiş ve babasından kalma Baas Rejimini devam ettirmiştir. Arap Baharına kadar geçen sürede ülke yönetiminin Esad ailesinin ve Esad ailesinin bağlı bulunduğu Nusayri bir grup elitin elinde olması, ülke içerisinde huzursuzluk yaratan bir durum oluşturmuştur. Suriye'nin dış politikada İsrail karşıtlığı ve sürekli dış tehdit durumu yaratma çabası, ülke ekonomisinin önemli bir kısmının askeri harcamalara ayrılmasına sebebiyet vermiştir. Esad yönetimlerinin ekonomiyi kamu eli ile yönetme çabası ve özel sektörün önünü tıkayıcı politikaları, ülke ekonomisinin hantal bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Kamu odaklı ekonomik yapı ülke ekonomisinde yozlaşma ve yolsuzluklara neden olurken ülke ekonomisi her geçen gün daha kötü bir hal almıştır (Şen, 2013, s. 60-61).

Suriye'de 1962 yılında başlatılan Olağanüstü Hal (OHAL) rejiminin uygulanış biçimi birçok problemi doğurmaktaydı. Temel insan hakları ile bağdaşmayan keyfi tutuklamalar, uzun hapis süreleri ve işkence gibi uygulamalar halk tarafından tepki ile karşılanmakta ancak ülkedeki siyasi iklim ve baskıcı rejim sebebi ile sokak gösterilerine dönüşmemekteydi. Arap Baharının Suriye'deki ilk etkisi ise 15 Mart 2011 tarihinde Dera şehrinde bulunan bazı öğrencilerin duvarlara "Halk rejimin değişmesini istiyor" yazısı ile olmuştur. Yazıyı yazan öğrenciler tutuklanmış ve bu süreç içerisinde ağır işkenceye maruz bırakılmışlardır. İşkenceye uğrayan öğrencilerin aileleri ise olayı protesto etmiştir. Protesto gösterilerine güvenlik güçleri karşılık vermiş ve çıkan olaylarda 4 gösterici hayatını kaybetmiştir. Bu olay üzerine, ülkede yönetim karşıtı gösterilerin fitili ateşlenmiş ve protestolar kitlesel bir hal almıştır (Ataman, 2012, s. 25). Suriye'de başlayan kitlesel protestolara Esad yönetimi şiddet kullanarak karşılık vermiş ve ülke içerisinde farklı grupların silahlanarak Esad yönetimine karşı mücadele etmesi ile birlikte ülkede iç savaş başlamıştır.

Askeri Güvenliğe Etkisi

Suriye'de iç savaşın başlamasının ardından Lübnanlı siyasiler, komşuları olan Suriye'de yaşanan iç savaşa doğrudan müdahil olabilecek resmi açıklamalar yapmaktan kaçınmışlardır. Lübnan vatandaşlarının ise temel endişeleri komşuları olan Suriye'de yaşanan iç savaşın kendi ülkelerine sıçrama ihtimali olmuştur. Lübnan'da siyasi grupların Suriye'de yaşanan duruma bakış açıları Suriye karşıtlığı ve Suriye yanlısı olma üzerinden tanımlanmaktaydı (Athoğlu, 2013, s. 4). Özellikle Hizbullah'ın, Suriye ve İran yönetimleri ile olan ilişkisi, Suriye İç Savaşı'nda sahadaki aktörler arasında yer almasını sağlayan temel etmen olmuştur.

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı'nın ardından Esad yönetimi giderek alan kaybetmiş ve muhalif güçlere karşı ayakta durmaya çalışmıştır. Hizbullah, Suriye İç Savaşı'nın başlamasından iki yıl sonra 2013 itibari ile iç savaşa müdahil olmuş ve Esad rejiminin yanında çatışmalara katılmıştır. Hizbullah, Suriye'de Esad yönetiminin yanında aktif bir şekilde çatışmalara katılırken Lübnan'da, Suriyeli muhaliflere destek

verebilecek grupların da önünü kesmeye çalışmıştır. 2011 yılında Lübnan'dan, Suriyeli muhaliflere katılımın önüne geçebilmek için sınırda bulunan Kuseyr kentine Esad yönetimi ile birlikte ortak operasyon düzenlemiştir. Hizbullah, Lübnan'da güçlü olduğu bölgelerde Suriye rejimine yönelik destek gösterileri düzenlerken bu gösterilerde Hizbullah'ın üst düzey yöneticileri ise Suriye rejimini destekleyici konuşmalar yapmıştır. Hizbullah'ın Esad rejimini destekleyici pozisyonda yer alması ve Suriye İç Savaşı'nda Sünni-Nusayri gerginliğinin tarihsel yapısı düşünüldüğünde Suriye'de aktif olarak çatışmalara katılması, Hizbullah'ın "Sünni karşıtı" konumunu güçlendirmesi şeklinde yorumlanmıştır (Danış, 2016, 4) .

Suriye'de iç savaşın başlamasından kısa bir süre sonra Lübnan da, Suriye'deki durumdan etkilenmeye başlamıştır. Lübnan'ın kuzey bölgelerinde ve özellikle Suriye sınırında Nusayri ve Selefi gruplar arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Sınır bölgelerindeki çatışmaların başlaması, Lübnan'ın diğer bölgelerinde adam kaçırma ve bombalı eylemler şeklinde devam etmiştir. Yaşanan gelişmeler, toplumda Suriye İç Savaşı'nın Lübnan'a sıçrayabileceği kaygısını doğurmaya başlamış bu nedenle toplumsal gerginlik ve mezhepler arası ayrışma daha belirgin bir hal almıştır (Özdemirci, 2016, s. 89).

Lübnan'da giderek artan çatışmalar, tırmanan Sünni-Şii gerginliği ve bombalı saldırılar üzerine Lübnan ordusu tarafından "güvenlik planı" uygulamaya konulmuştur. Lübnan ordusu, Suriye krizi nedeniyle Lübnan'da çıkan çatışmaları durdurmak ve bölgedeki güvenlik ve istikrarı sağlamak için Trablus şehrine müdahale etmeye başlamış, Esad yanlıları ve karşıtları arasında yaşanan çatışmaların sona erdirilmesini amaçlanmıştır. Bu planın uygulamaya konmasında, Trablus'ta iki hafta içinde yaşanan çatışmalarda 30 kişinin yaşamını yitirmesi ve 145 kişinin de yaralanması etkili olmuştur (Haberler, 2014). Lübnan ordusunun Trablus'ta yaşanan çatışmalara müdahale etmesi sonucunda 27 Lübnan askeri, El-Nusra ve IŞİD tarafından esir alınmıştır. 2015 yılında esir alınan 16 Lübnan askeri, Lübnan'da tutuklu bulunan 13 El-Nusra üyesi karşılığında takas yolu ile serbest bırakılmıştır (Özdemirci, 2016, s. 90).

12 Kasım 2015 yılında ise Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta, Burc el Baracniye bölgesinde Hizbullah'ın etkin olduğu Şii mahallesinde bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırı sonucunda 43 kişi hayatını kaybederken 239 kişi ise yaralanmıştır. Saldırıyı IŞİD üslenirken hedef bölgenin Hizbullah'ın etkin olduğu bir yer olması dikkat çekicidir. Zira IŞİD, 2013 ve 2014 yıllarında da Hizbullah'ın Suriye'deki çatışmalara destek verdiği gerekçesi ile Hizbullah'ı hedef alan bombalı saldırılar gerçekleştirmiştir (BBC, 2015). Hizbullah'ın, Suriye'de aktif çatışmaların içerisinde yer alması, IŞİD tarafından hedef alınmasına yol açmıştır. Bu durum Sünniler ile Şiiler arasında gerilimin yükselmesine sebebiyet vermiştir. Zira nüfus ile orantılandığında Lübnan, Tunus ile birlikte IŞİD'e katılımın en yoğun olduğu ülke konumundadır (BBC, 2015).

Siyasi Alana Etkisi

Suriye İç Savaşı, Lübnan'ın güvenlik alanlarını tehdit ettiği gibi siyasi alanda da ülkede istikrarsızlığa sebebiyet vermiştir. Lübnan siyasetinde safların, Suriye karşıtı ve Suriye yanlısı hatlara bölünmüş olması ve bu hatlar üzerinden oluşturulan gruplar nedeni ile 2014 ve 2016 yılları arasında cumhurbaşkanı seçim krizi yaşanmıştır. Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman'ın görev süresi Mayıs 2014'te dolmuştur. 23 Nisan 2014 günü Lübnan parlamentosu yeni cumhurbaşkanının seçimi için toplanmış ancak hiçbir aday cumhurbaşkanı seçilmek için yeterli oyu alamamıştır (BBC, 2016). 8 ve 14 Mart gruplarının cumhurbaşkanı adayı üzerinde anlaşamaması nedeniyle kriz devam etmiştir. Krizin devam etmesindeki önemli bir etmen de Baabda Deklarasyonudur. Lübnan'da tüm siyasi tarafların 2012 yılında üzerinde anlaştıkları Baabda Deklarasyonuna göre siyasi taraflar, Lübnan'ın başka ülkelerin meselelerine müdahil olmama ve tarafsız davranma konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Buradaki asıl amaç Lübnan'ın Suriye'deki savaşa müdahil olmasını engellemek ve tüm siyasi tarafların taahhütlerini yerine getirmelerini sağlamaktır (Wahlisch, 2017, s. 17).

Baabda Deklarasyonuna rağmen Hizbullah'ın, Suriye İç Savaşına aktif destek vermesi ve çatışmalarda yer alması, 8 ve 14 Mart Hareketleri arasındaki gerilimi tırmandırdığı gibi Lübnan'da çatışma ve bombalı eylemlerin gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Bu atmosferde yeni seçilecek cumhurbaşkanı önem kazanmıştır. Zira yeni seçilecek cumhurbaşkanı'nın Baabda Deklarasyonu uyarınca Hizbullah'ın Suriye'de yürüttüğü faaliyetlere yönelik yaptırımları olabileceğinden dolayı cumhurbaşkanının kim olacağı ve hangi grubun desteklediği adayın seçileceği, önem kazanmaktaydı (Özdemirci, 2016, s. 104). Ocak 2015'te eski bir general olan Michel Aoun, 8 Mart Hareketinin cumhurbaşkanı adayı olmuştur. Michel Aoun'un adaylığına Hizbullah da destek vermiştir. 14 Mart Hareketi ise Semir Caca'yı desteklemiştir. İki grubun anlaşamaması üzerine Lübnan parlamentosu cumhurbaşkanını seçememiştir (BBC, 2016). Cumhurbaşkanının seçilebilmesi için 45 başarısız girişimde bulunulmuş, 14 Mart Hareketinin de Michel Aoun'a destek vermesi

ile birlikte 31 Ekim 2016 yılında cumhurbaşkanlığı seçim krizi çözülmüştür. 2014 Mayıs ve 2016 Ekim arası devam eden Lübnan cumhurbaşkanı seçememe süreci Michel Aoun'un seçilmesi ile birlikte noktalanmıştır (Mencutek, 2017, s.10) .

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ise Lübnan'da yaşanan cumhurbaşkanlığı krizinin hemen ardından yapmış olduğu 7799 sayılı toplantıda Lübnan'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçlanmasının memnuniyet verici olduğunu vurgulamış ayrıca birlik hükümetinin kurulması ve istikrarın teşvik edilmesi için çağrıda bulunmuştur. Lübnan'ın istikrarının korunmasının bölgesel istikrar ve güvenlik için gerekli olduğunun altı çizilerek Lübnan'da bulunan tüm partilere Baabda Bildirgesindeki taahhütlere uygun davranma ve Suriye krizine müdahale etmeme çağrısında bulunmuştur (UN, 2016). Lübnan'da Cumhurbaşkanı seçimlerinin 30 ay boyunca sürmesine rağmen uzlaşa ile çözülmesi, yeni bir siyasi alan açılmasını sağlamıştır.

Hizbullah'ın Baabda Deklarasyonuna ve cumhurbaşkanının uzlaşa yolu ile seçilmesine rağmen Suriye İç Savaşı'na müdahil olması ve geri adım atmaması, ülkede yer alan dini ve farklı mezhep grupları arasındaki gerginliğin sürdürülmesine neden olacak önemli etmenlerden biridir. 2017 yılında Lübnan'daki Marunî Kilisesi Patriği Beşara Rai yapmış olduğu açıklamada: "Hizbullah, devletin (Lübnan) ayrışma politikası kararını düşünmeden Suriye'deki savaşa müdahil oldu. Hizbullah'ın bu kararı Lübnanlıları böldü. Kimi bunu tamamen desteklerken diğerleri tamamen karşı çıktı." sözlerinin ardından "Hizbullah, Lübnan'ın siyasi yapısının bir parçası. Kabinede, parlamentoda ve idari birimlerde temsil edilen ve silahlı olan bir parti. Onlar gibi (Hizbullah), ben de vatandaşım. Ancak ben savunmasızken onlar silahlı. Bu normal değil"(TimeTürk, 2017) açıklaması ile ülkedeki dini ve farklı mezhepler arasındaki gerilimi göz önüne serdiği gibi ülkede yer alan farklı cemaatlerin güvenliklerini kendilerinin sağlama isteği şeklinde anlaşılmaktaydı. Lübnan'ın ulusal kimliğini oluşturmadaki başarısızlığı ve ortaklaşmacı demokrasi yapısının sağladığı kırılğan zemin, Lübnan ordusuna olan güveni de azaltmaktaydı. Ülkedeki ortam çeşitli cemaat ve dini grupların kendi güvenliğini sağlama çabalarına zemin hazırlamaktadır.

2017 yılında Lübnan'da yaşanan bir diğer önemli gelişme ise Başbakan Saad Hariri'nin istifası olmuştur. Saad Hariri, Suudi Arabistan'da yaptığı açıklamada istifasına gerekçe olarak can güvenliğinin tehlikede olduğunu belirtmiş, İran ve Hizbullah'ın Arap ülkelerin iç işlerine karışarak bölgeyi istikrarsızlaştırdıklarını vurgulamıştır (Hürriyet, 2017). Hariri'nin istifa açıklamasını Suudi Arabistan'da yapması tartışılırken, istifa kararının ardında Suudi Arabistan'ın olduğu hatta alıkonulduğu görüşü de dillendirilmiştir. Saad Hariri istifa kararından kısa bir süre sonra ise istifa etmekten vazgeçtiğini açıklamıştır. İstifa kararından vazgeçmesinin nedenini ise Lübnan'da bulunan bütün siyasi bileşenlerin Arap ülkelerinde yaşanan çatışma, savaş ve anlaşmazlıklara müdahil olmama ve iç işlerine karışmama kararı vermeleri olarak açıklamıştır (Milliyet, 2017). Hariri'nin istifası güvenlik kaygılarından ziyade Suudi Arabistan ve İran rekabetinin ülke üzerindeki etkisini göstermiştir. Zira Başbakan Hariri'nin Cumhurbaşkanı Michel Aoun ile birlikte imzaladıkları Suriye'ye büyükelçi atama kararı ve Hariri'nin Suudi Arabistan'ın bölgeye yönelik politikalarına karşı ihtiyatlı yaklaşması Suudi Arabistan'ı rahatsız eden adımlar olarak açıklanabilirdi. Suudi Arabistan'da düzenlenen yolsuzluk operasyonlarında ise Saad Hariri'ye ait Oger şirketinin de isminin geçtiği iddiaları, Suudi Arabistan'ın Hariri'nin istifasında etkili olduğu ihtimalini güçlendirmiştir (Duman, 2018, s. 153-154).

Sosyo-Kültürel Etkileri

Suriye İç Savaşı, Lübnan'ı sadece siyasi boyutu ile etkilemekle kalmamış ayrıca iç savaş nedeni ile Suriye'den Lübnan'a yoğun bir mülteci akını olmuştur. Suriye'de çatışmaların başlaması, sivil halkın önemli bir bölümünün kitlesel olarak göç etmesine neden olmuştur. Halkın can güvenliği nedeni ile göç etmeye başlaması ise komşu ülkeleri derinden etkilemiştir. Suriye'den yönelen göç dalgası beklenenden çok daha büyük olduğu gibi Suriye'de yaşanan iç savaş da beklenenden uzun sürmüştür.

Suriye vatandaşlarının göç dalgalarının etkilediği ülkelerin başında Türkiye, Lübnan ve Ürdün gelmiştir. Bu ülkeler kısa zamanda beklentilerinin çok üzerinde Suriyeli mülteci ile karşılaşmış ve göç hareketine hazırlıksız yakalanmıştır. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı halen devam etmekte ve ne kadar daha süreceği de bilinmemektedir. Bugün bile yaşanan bölgesel saldırılar neticesinde Suriye'den komşu ülkelere göç devam etmekte ve mültecilerin geri dönüşü konusunda herhangi bir gelişme sağlanamamaktadır. Aşağıdaki tabloda Suriyelilerin hangi ülkelere ne kadar sayıda iltica ettikleri gösterilmektedir. 2019 yılı rakamlarına göre ise Suriye İç Savaşı nedeniyle Suriye'den ayrılmak zorunda kalan mültecilerin sayısı toplamda 5 milyon 584 bin 889 kişiye ulaşmıştır (UN Refugee Agency, 2019).

Tablo 1. Suriyeli Mültecilerin Ülkelere Dağılımı

Ülke	Yüzde	Nüfus
Türkiye	%65.4	3,650,496
Lübnan	%15.5	865,531
Ürdün	%11.9	663,507
Irak	%4.4	243,121
Mısır	%2.3	130,657
Diğer (Kuzey Afrika)	%0.6	31,657
Toplam	%100	5,584,889

Suriye İç Savaşı nedeni ile yaşanan mülteci akınından oransal olarak en fazla etkilenen ülke Lübnan olmuştur. Dünya Bankası verilerine göre Lübnan'ın 2018 yılı itibarı ile nüfusu 6.848.925 olarak verilmektedir (World Bank, 2020). Lübnan'ın nüfusu ve barındırdığı mülteci rakamları karşılaştırıldığında çok daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Lübnan, Arap-İsrail savaşlarının ardından çok sayıda Filistinli mülteciye ev sahipliği yapmış ve yapmaktadır. Suriye'de yaşanan kriz öncesinde bile Lübnan'da 500 bin Filistinli mültecinin yaşadığı bilinmektedir. Lübnan siyasetinde Filistinli mültecilerin derin etkileri olmuştur. Bu durum bilinirken Lübnan'da 2021 resmi rakamlarına göre 865.531 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Lübnan'da bulunan Suriyeli mültecilerin oranı ise verilen rakamların üzerindedir. Suriye'den kaçıp Lübnan'a sığınan mültecilerin kayıt işlemleri Lübnan hükümeti tarafından değil Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından tutulmaktaydı. Lübnan hükümetinin, 6 Mayıs 2015 tarihinde aldığı kararla Suriyeli mültecilerin kayıtlarının BMMYK tarafından tutulmasına izin vermemesi üzerine ülkedeki Suriyeli mültecilerin sayıları hakkında net bir bilgi verilememektedir (Pirinççi, 2008, s. 49). Suriyeli mültecilerin sayılarının resmi rakamlar ile verilememesine karşın BM'nin Lübnan raporunda, Lübnan'da tahmini olarak 1,5 milyon Suriyeli mültecinin bulunduğu ve toplam 12 kampta yaşadıklarını bildirmektedir (UNHCR, 2020). Bu durumda Lübnan, nüfusunun yaklaşık dörtte birine tekabül eden oranda mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Lübnan'daki mülteci sayısının nüfusa oran ile yoğunluğu, ekonomik, toplumsal ve güvenlik alanlarında kaygıların ve sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Suriye'den Lübnan'a göç eden mültecilerin büyük çoğunluğunun Sünni olması, dini ve mezhepsel denge üzerine inşa edilen Lübnan'ın toplumsal ve siyasal sisteminde kırılmalara yol açabilecektir. Lübnan'daki toplumsal yapı incelendiğinde %30 Şii, %30 Sünni ve %35 Hristiyan şeklinde dengeli bir yapı göze çarpmaktadır. Lübnan'ın çoklu güç paylaşımı ve ortaklaşmacı demokrasi yapısı dikkate alındığında dini ve mezhepsel dağılım oranları önem arz etmektedir. Suriye'den gelen ve büyük çoğunluğunu Sünnilerin oluşturduğu nüfus hareketinin Lübnan'da kalıcı olması halinde Lübnan'ın en büyük topluluğu Sünnilerden meydana gelecektir. Bu sebeple Suriyeli mültecilerin Lübnan'da bulunması ve olası kalıcı olma durumları Marunî ve Şiiler tarafından endişe ile karşılanmaktadır (Tınaz, 2017, s. 11). Suriyeli mültecilerin varlığı Hristiyanlar için oransal yapının değişebilme ihtimaline yol açacağı için problemleri bir hal almaktadır. Lübnan eski Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman yaptığı açıklamada Suriyeli mültecilerin Lübnan'daki varlığını varoluşsal bir kriz olarak tanımlarken mevcut Cumhurbaşkanı Michel Aoun ise Suriyelilerin geri gönderilmesini ve Suriye'de kurulacak güvenli bölgelerde tutulmalarını savunmaktadır (Tınaz, 2017, s. 12). Lübnan'da mülteci karşıtlığı ülkenin mülteci politikalarına da sirayet etmiştir. Lübnan Suriyeli mültecilere karşı Suriye krizinin ilk gününden itibaren açık kapı politikası izlemiş ancak gelen mülteciler için kamp kurmamıştır. Bunun nedeni ise Suriyeli mültecilerin ülkede kalıcı olabileceği kaygısından kaynaklanmaktadır. Suriyeli mülteciler ise Filistinli mültecilerin kaldığı kamplara ve ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmışlardır. Lübnan hükümeti 2014 yılının Ekim ayından itibaren ise Suriyeli mültecilere yönelik uygulanan açık kapı politikasını terk etmiştir (Pirinççi, 2008, s. 50).

Lübnan'da bulunan Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunu genç ve çocuk yaşta bireyler oluşturmaktadır. Lübnan'da eğitim çağı içerisinde bulunan mültecilere sağlanabilecek yeterli nitelikte eğitim imkânı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği verilerine göre, Lübnan'da bulunan ve okul çağında olan Suriyeli çocukların yarıya yakını örgün eğitimden faydalanamamaktadır. Eğitim alan çocukların ise çeşitli nedenlerle derslere düzenli katılmadıkları rapor edilmiştir. Suriyeli çocukların yaşadıkları savaş ortamı, travmalar ve yoksulluğun dışında yetersiz eğitim almaları ise geleceğine ilişkin fırsatları daraltmakta ve radikalleşmeye giden alanlara zemin hazırladığı düşünülmektedir (Tınas, 2020, s. 20-21).

Lübnan'da kalan mültecilerin yaşam koşulları ise bir diğer önemli noktadır. Lübnan Hükümeti'nin savaştan kaçan ve Lübnan'a sığınan mülteciler için kamp kurmama politikası nedeniyle Suriyeli mülteciler

Lübnan'ın geri kalmış mahallelerine yerleşmek zorunda kalmışlardır. Bu durum bölgede yaşayan ve zor durumda bulunan yerel halkın yaşam koşullarını daha da ağırlaştırdığı gibi mültecilerin de temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorluk yaşamalarına neden olmuştur (Tinas, 2020, s. 25). Mültecilerin yaşam koşullarının kötü olması, kendi içerisinde başka bir güvenlik sorununu doğurmaktadır. Ülkede mülteci olarak yaşayan Suriyelilerin kötü hayat koşulları, ülkede istikrarsızlık çıkarmak isteyen gruplar tarafından kullanılabilmelerine imkân sağlamaktadır (Orhan, 2014, s. 39). Filistinli mültecilerin Lübnan İç Savaşı'na giden yolda mezhepler arasındaki gerilimin temel kaynağı olduğu düşünöldüğünde tekrar benzer olayların yaşanmaması için Suriyeli mültecilere yönelik politikalar geliştirilmelidir.

Ekonomik Etkileri

Lübnan ekonomisi büyük oranda turizm, gayrimenkul ve diaspora harcamalarından oluşmaktadır. 2012 yılında Lübnan'ın GSYİH'nın % 10'u ve iş gücünün %9'u turizm tarafından karşılanmaktaydı. Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Irak, Lübnan'ın ana ticaret ortaklarıdır. Lübnan'ın gerçekeştirmiş olduğu ihracatın yaklaşık yarısı bu ülkelere yapılmaktadır (Itani, 2013, s. 2) . Bu ülkeler, Lübnan'ın Suriye krizinde tarafsız bir pozisyon alamaması ve Hizbullah'ın krize müdahil olmasından dolayı Lübnan'ı suçlamışlardır. Körfez ülkelerinin birçoğu, Suriye krizinin başlamasının ardından karayolu vasıtası ile Suriye üzerinden Lübnan'a gidecek olan vatandaşlarını Lübnan'a seyahat etmemeleri konusunda uyarılmıştır. Bu durum turizmi derinden etkilemiştir. 2010 yılında Lübnan'a 2,2 milyon yabancı turist gelirirken 2012'de bu oran 1,4 milyona düşmüştür. Güvenlik kaygılarının yükseldiği 2012 yılı itibariyle Arap turistlerin Lübnan'a gelme oranları %42'ye düşmüştür (Itani, 2013, s. 3). Lübnan, sadece turizm sektöründe kayıp yaşamamıştır. Buna ek olarak Suriye krizi nedeniyle Lübnan'ın, Suriye ile olan sınır kapılarını kapatması, Lübnan'ın tek kara ticaret yolunun kesilmesine neden olmuştur. Ticaret yolunun kapanması, ülkeden ihraç edilen mallarda düşüşe neden olmuştur. İhraç oranının düşmesi sonucunda temel mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış görölmüştür (Tınaz, 2017, s.10). Ekonomik göstergelerin her geçen gün kötüye gitmesi, Suriye krizi ile sınırlı kalmamış ayrıca Suriye'den gelen mülteciler nedeni ile Lübnan toplumunun bozulan ekonomik refahı Lübnanlıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumunu da etkilemiştir.

Suriyeli mültecilerin hayatlarını idame ettirebilmek için çeşitli sektörlerde iş araması ve düşük ücretlerle çalışması, ülkedeki işsizlik oranlarında artışa neden olmuştur. Lübnan Çalışma Bakanlığı bu durumun önüne geçebilmek için 2015 yılında aldığı karar ile Lübnanlı işverenlerin, Suriyeli birini çalıştırabilmesini belirli şartlara bağlamıştır. Suriyelilerin çalışabilmeleri için yapılacak için Lübnan vatandaşları tarafından yapılamayacağını açıkça gösterilmesi gerektiği kararı ile Suriyeli mültecilerin yasal olarak çalışabilmesinin önünü kapatmıştır (Tınaz, 2017, s. 10). Suriyeli mültecilerin yasal olarak çalışmasının önünün kapanması ise kayıt dışı istihdamı arttırmıştır. İşsizlik oranının artması ve Lübnan vatandaşlarının ekonomik durumunun bozulması ise Suriyeli mültecilere tepkinin artmasına sebebiyet verdiği gibi toplumsal kabulü olumsuz bir şekilde etkilemiştir. BMMYK'nın raporuna göre 2015 yılı sonunda yaşanan kriz, ekonomik yavaşlama ve mali gelirlerdeki kaybın, Lübnan ekonomisine maliyeti 18,15 milyar dolar tutarında olmuştur. Lübnan'da işsizlik oranı %25'e ulaşmışken, genç nüfusta işsizlik oranı ise %37 oranındadır (UNHCR, 2020). Lübnan vatandaşlarının %28,5'i yoksulluk sınırının altında yaşamakta, Lübnan'da bulunan Suriyeli mültecilerin ise %69'dan fazlası yoksulluk sınırının altında hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır (UNHCR, 2020).

Lübnan'da yaşanan ekonomik olumsuzluklar halk üzerindeki baskıyı arttırmakta ve Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasında kısmi çatışmalar yaşanmaktadır. Örneğin Lübnan'ın kuzey kesiminde yer alan Trablusşam kentine bağlı Minye bölgesinde Suriyeli mülteciler ile yerel halk arasında yaşanan sözlü tartışma, silahlı kavgaya dönmüş ve 3 kişi yaralanmıştır. Bu olayın ardından bölgede yer alan Suriyeli mültecilere ait kamp Lübnanlı bir grup tarafından kundaklanmış ve 75 Suriyeli aileye ev sahipliği yapan kamp yanmıştır (Euronews, 2020).

Lübnan yönetiminin, Suriye krizine karşı ülke güvenliğini ve istikrarını önceleyen politikaları tercih etmeleri, ülkenin biriken diğer sorunlarına yönelik sınırlı önlemler alınmasına neden olmuştur. Sosyo-ekonomik ve çevresel koşulların ihmal edilmesi, yolsuzluk ve kalkınma gibi konuların ele alınamaması ve mülteci krizinin doğru bir şekilde idare edilememesi, toplumda siyasilere karşı tepkinin oluşmasına neden olmuştur (Mencutek, 2017, s. 10-11) .

2019 yılında Lübnan para biriminin dolar karşısında değer kaybetmesi, Lübnan'ın batısında çıkan orman yangınına, ödeneksizlik yüzünden itfaiye teşkilatının müdahale edebilecek durumda olamaması, halkın temel kamu hizmetlerine bile erişimde sıkıntı yaşaması, toplumdaki siyasilere karşı olan gerilimi

yükseltmiştir. Sürekli hale gelen elektrik kesintileri, temiz su konusunda yaşanan sıkıntılar, kamu sağlığı hizmetlerindeki aksamalar gibi olaylar, Lübnan'ın ekonomik durumu hakkında bilgi vermektedir. Ekonomik bozulmanın neticesinde hükümetin tütün ve petrol ürünlerine uygulanan vergileri arttırma istemiştir. Bununla da yetinmeyerek WhatsApp uygulamasına yönelik aylık 6 dolar vergi konulma isteği ise kitlesel tepkilere neden olmuştur. Halkın, Beyrut'ta protesto gösterilerine başlaması üzerine, hükümet vergi teklifini geri çekmiş ancak yıllardır biriken öfke ve hoşnutsuzluk, gösterilerin devam etmesine neden olmuştur. Gösterilere mezhep ve din gözetmeden her kesimden vatandaşın katılması ve protesto gösterilerine katılanların bir milyonu aşması ise Lübnanlıların ayırım gözetmeksizin benzer talep ve ihtiyaçlarının olduğunu göstermektedir (BBC, 2019).

Ekonomik temelli başlayan protestolar sonucunda Lübnan Başbakanı Saad Hariri istifa etmek zorunda kalmıştır. Lübnan'da halkın sokaklara inmesi yeni bir dönemin başladığının işareti olarak algılanmaktadır. Lübnan'da 2005 yılında Refik Hariri'ye düzenlenen suikast sonucunda geniş kitlesel protesto gösterileri yaşanmıştır. Bu gösterilerde Suriye karşıtlığı üzerinden meydana gelmekte ve siyasi protestolar olmuştur. Suriye karşıtları ve Suriye destekçileri şeklinde gelişen gösterilerde, belirli bir lider üzerinden ve mezhep ayırımına göre şekillenmiştir. 2019 yılında yaşanan protestolarda ise parti ve mezhep ayırımı gözetmeden, belirli bir lideri olmayan ve toplumun tüm kesiminden destekçi bulan bir yapıya sahiptir. Lübnan'da, kuzeyde Trablus'tan, güneyde Tire'ye kadar ülke çapına yayılan gösterilerde protestocular, Lübnan hükümeti ve kendi mezhep liderlerinin hesap vermesini talep etmişlerdir (BBC, 2019).

4 Ağustos 2020 günü Lübnan tarihinin en büyük ikinci patlaması gerçekleşmiştir. Beyrut limanında bulunan 2 bin 750 kilo amonyum nitratin patlaması sonucunda 100'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir. Patlamanın gerçekleştiği yer olan Beyrut limanı, Lübnan ticaretinin can damarını oluşturmaktadır. Ülke ithalat ve ihracatının %70'inin gerçekleştirildiği liman kullanılamaz hale gelmiştir. Beyrut limanında başlayan yangının 12 numaralı depoda çıktığının duyurulması ve deponun Hizbullah'a ait olması, Suriye krizi nedeni ile toplum tarafından tepki gören Hizbullah'a yönelik siyasi ve sosyal eleştirilerin artacağını göstermektedir. Patlama sonucunda Saad Hariri yerine kurulan Hassan Diab hükümeti "yaygın yolsuzluk" gerekçesi ile istifa etmiştir (Anadolu Ajansı, 2020). Lübnan'da yeni hükümet kurma girişimleri başlatılmış ancak Lübnan Cumhurbaşkanı Michel Aoun ile Saad Hariri arasında gerçekleştirilen kabine kurma görüşmelerinden bir sonuç elde edilememiştir. Cumhurbaşkanı Aoun'un, Hariri'ye "Ya hükümeti kur ya da başbakan vekilliğini bırak" resti Lübnan'ın siyasal krizin eşiğinde olduğunu göstermiştir. Meclis Başkanı Nebih Berri ise yeni hükümetin kurulamaması ve ülke ekonomisinin her geçen gün daha kötü bir hal alması üzerine "Yeni hükümet kurulmazsa Titanik gibi batarız" uyarısında bulunmuştur (Sputnik, 2021). Lübnan'da yaşanan hükümet krizi, ülke ekonomisine etki etmekte ve Lübnan halkının tepkisine sebep olmaktadır. Lübnanlıların yaşam kalitesindeki düşüş yaşanmakta ve halkın üzerindeki vergi yükü gün geçtikçe artmaktadır. Lübnan ekonomisinin uzun süre düzelmemesi durumunda ise yöneticilere gösterilen tepkinin ülkede bulunan mültecilere yönelme zemini bulunmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Lübnan'da kullanılan ortaklaşmacı demokrasiye dayalı sistemin varlığı, mezhepler arası gerilimin devamlı bir şekilde sürmesine neden olmaktadır. Suriye krizinin ortaya çıkmasının ardından Hizbullah'ın, Suriye'de oynadığı rol ve etkinliği, Lübnan içerisindeki gerilimi daha da arttırmıştır. Hizbullah'ın Suriye'de silahlı güç kullanması ve Suriye rejimine olan desteği ulusal kimlik oluşturmada zorluk yaşayan Lübnan'da bulunan politik taraflar arasındaki gerilimi arttırmaktadır. Bu gerilim ve Suriye üzerinden okunan iç politika anlayışı, Lübnan siyasal siteminin kilitlenmesine ve ülkenin yönetilememe sorunu ile karşı karşıya kalmasına zemin hazırlamaktadır.

Lübnan'da bulunan Suriyeli mültecilerin sayıları, Lübnan nüfusu ile kıyaslandığında oldukça yüksek bir orana tekabül etmektedir. Lübnan yönetiminin Suriyeli mülteciler konusunda kalıcı çözüm bulması gerekmektedir. Lübnan'ın siyasal sistemi incelendiğinde mezhepler arasında nüfusa dayalı hassas bir denge kurulduğu görülmektedir. Lübnan'da bulunan Suriyeli mülteci sayısı, mezhepsel aidiyetleri ve Suriye'ye geri dönmelerinin önünde bulunan güçlükler düşünüldüğünde Lübnan'da ileriye yönelik olarak mezheplerin nüfus oranları üzerine inşa edilen siyasal sistemde gerilimin artabileceği düşünülmektedir.

Lübnan için Suriye krizinin devam ediyor olması, bölge ülkeleri ile bağlantı, turizm ve ticaret açısından olumsuzluk içermektedir. Ülke içerisinde Suriye krizinin yansımaları sonucunda yerel aktörlerin çatışması ve siyasal alanda yaşanan istikrarsız ortam, ülkenin temel gelir sektörü olan turizm gelirlerinin azalmasına sebebiyet vermiştir. Lübnan'da, Suriye krizi nedeni ile yaşanan siyasi gerilim devam ederken,

ekonomide yaşanan olumsuz tablo dikkat çekici bir hal almıştır. Lübnan'da ekonominin bozulması sonucunda halkın refah seviyesi düşmüştür. Lübnan'da ekonomik yapının yarattığı işsizlik ve gelir kaybı, kayıt dışı ve düşük ücretler ile çalışmak zorunda kalan Suriyelilere yönelik toplumsal hoşnutsuzluk ve şiddet eylemlerinin artmasına neden olmuştur.

Lübnan'da siyasi krizlerin sürekliliği ve son yıllarda Suriye krizinin varlığı nedeni ile ekonominin derinden sarsılması, siyasette var olan mezhep temelli ayrışmanın ikincil planda kalmasını sağlamıştır. Bu durum Lübnan'da farklı mezheplerden protestocuları bir araya getirmiştir. Lübnan halkı ayırım yapmaksızın, yıllardır siyasetin ve ekonominin temel aktörleri ve belirleyicileri olan farklı mezhep gruplarını temsil eden siyasi elit ile hesaplaşmaktadır. Siyasi elitlerin toplumun tepkisini güç kullanım yolu ile bastırmaya çalışmaları veya ekonomik konular üzerine yoğunlaşmamaları durumunda, siyasi krizlerin artarak devam edeceği açıktır. Lübnan gibi mülteci yükü son derece yüksek olan ülkelerde siyasetçilerin mülteciler üzerinden yürütmüş oldukları politikaların siyasi avantaj sağladığı görülmektedir. Lübnan'da yaşanan siyasi krizlerin artması ise ülkede bulunan mültecilere yönelik hoşnutsuzluğu arttıracığı gibi toplumun bir kısmına yayılan mülteci karşılığını arttırabilecek kapasiteye sahiptir. Lübnan'da bu durum geçmişte çeşitli sebepler ile yaşanan mezhepler arası gerginliğin günümüzde Suriyeli mülteciler üzerinden okunmasına yol açabileceği düşünölmektedir.

Suriye krizinin kısa süre içerisinde çözülemeyeceği düşünöldüğünde Lübnan'da bulunan mültecilerin eğitim olanakları ve toplum ile entegrasyonlarının sağlanması önem arz etmektedir. Suriyeli mülteci çocuklarının eğitim almaları, geleceğe tutunabilmelerinin ve Lübnan toplumuna katkı sağlayabilmelerinin en önemli aracıdır. Lübnan ve Suriye toplumu benzer kültürel özellikler taşımaktadır. Suriyeli mültecilerin kültürel adaptasyonlarının uzun sürmeyeceği düşünölmekte ancak Lübnan'da mezhep içi kültürel farklılık ve mikro kimlik oluşumu Suriyeli mültecilerin toplumsal kabulünü zorlaştırmaktadır.

Etik Beyan

"Suriye Krizinin Etki Alanındaki Ülke: Lübnan" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırmada doküman incelemesi yapıldığından etik kurul kararı zorunluluğu bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı (AA). (2020). Beyrut'taki Feci Patlamanın Kazananları ve Kaybedenleri. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/beyrut-taki-feci-patlamanin-kazananlari-ve-kaybedenleri/1932365>.
- Ataman, M. (2012). Suriye'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepleri ve Uluslararası Toplum. *SETA Rapor*, No:6, 1-58.
- Athoğlu, Y. (2013). Suriye İç Savaşının Gölgesinde Lübnan Hizbullah'ı. *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı:56, Ağustos. Erişim adresi: <https://yasinatlioglu.wordpress.com/2013/08/22/suriye-ic-savasinin-golgesinde-lubnan-hizbullahi-yasin-atlioglu/>.
- BBC News. (2015). IşİD'in Üstlendiği Saldırı Sonrası Lübnan'da Ulusal Yas. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151113_beirut_bomb.
- BBC News. (2016). Lübnan Meclisi 29 Ay Sonra Cumhurbaşkanı Seçti. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37824307>.
- BBC News. (2019). Lübnan'daki Protestolar: Whatsapp Vergisi Ülkedeki Derin Krizi Nasıl Ortaya Çıkardı?. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50345145>.
- Çelik, Ü. (2012). İç Çatışmalar ve Dış Müdahaleler Arasında Lübnan. *HistoryStudies*, Volume: 4/1, 125-155. Doi: http://dx.doi.org/10.9737/hist_460
- Danış, F. (2016). 2006 Savaşından Günümüze Lübnan'daki Siyasi Tablo, *İNSAMER, İnsan ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, Analiz 19, 1-13 .
- Duman, T. İ. (2018). Dış Aktörlerin Rekabetinin Gölgesinde Lübnan: Saad Hariri'nin İstifa Süreci. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, 139-161. DOI: 10.26513/tocd.419671
- Ekinci, E. B. (1998). Lübnan'ın Esas Teşkilat Tarihçesi. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 3, 17-35.
- Elik, S. (2016). Lübnan Konsosiyonel (Consociational) Demokratik Siyasal Sisteminin Açmazları ve Başarısızlığı. *Akademik Orta Doğu*, Cilt 10, Sayı 2, 31-56.
- Erdem, G. (2018). Lübnan'da Şii Siyasi Hareketin Evrimi: Emel'den Hizbullah'a. *The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume 49 (2018/1), 21-55. DOI : 10.1501/Intrel_0000000316
- Euronews. (2020). SeveralpeopletakentohospitalafterSyrianrefugeecamp set on fire in Lebanon. Erişim adresi: [SeveralpeopletakentohospitalafterSyrianrefugeecamp set on fire in Lebanon | Euronews](https://www.euronews.com/tr/2020/08/22/several-people-taken-to-hospital-after-syrian-refugee-camp-set-on-fire-in-lebanon).

- Fakhoury, T. (2014). Debating Lebanon's Power-Sharing Model: An Opportunity or An Impasse For Democratization Studies in the Middle East?. *The Arab Studies Journal*, vol. 22, No. 1, Spring, 230-255.
- Gaub, F. (2015). Lebanon's Civil War: Seven Lessons Forty Years on. *European Union Institute for Security Studies*, April, 1-2.
- Haberler.com. (2014). Lübnan Güvenlik Planı'nı Uyguluyor. Erişim adresi: <https://www.haberler.com/lubnan-guvenlik-planini-uyguluyor-5856256-haberi/>.
- Hürriyet. (2005). Lübnan'daki Suriye askeri varlığı sona erdi. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/lubnandaki-suriye-askeri-varligi-sona-erdi-314708>.
- Hürriyet. (2017). Lübnan Başbakanı Hayatım Tehlikede Dedi İstifa Etti. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/lubnan-basbakani-hayatim-tehlikede-dedi-istifa-etti-40634344>.
- Itani, F. (2013). Syria's War Threatens Lebanon's Fragile Economy. *Rafik Hariri Center For The Middle East, Atlantic Council Issue Brief*, 1-8.
- Jaulin, T. (2014). Citizenship, Migration, and Confessional Democracy in Lebanon. *Middle East Law and Governance*, 6(2014), 250-271. DOI: 10.1163/18763375-00603009
- Karam, K. (2012). The Taif Agreement New order, old framework. *Conciliation Resources*, Accord Issue 24, July, 36-41.
- Köprülü, N. ve Ebre, İ. S. (2013). Lübnan'da Çoklu Güç Paylaşımı ve Ortaklıkçı Demokrasi Zemininin Arap Ayaklanmaları Sonrası Geleceği. *Akademik Orta Doğu Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 1-24.
- Mencutek, Z. Ş. (2017). From Inaction to Restrictions: Changes in Lebanon's Policy Response to Syrian Mass Refugee Movement. *Centre for Global Cooperation Research Global Cooperation Research Papers* 19, 1-44.
- Milliyet. (2017). Hariri İstifasını Geri Aldı. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/dunya/hariri-istifasini-geri-aldi-2567210>
- Orhan, O. (2014). Suriye İç savaşı ve Ortadoğu'da Güvenlik, *Ortadoğu Analiz*, Temmuz-Ağustos, Cilt:6, Sayı:63, 1-4.
- Orhan, O. (2015). Suriye Krizinin Lübnan'a etkisi: Lübnan'dan Gözlemler. Erişim adresi: <https://orsam.org.tr/tr/suriye-krizinin-lubnan-a-etkisi-lubnan-dan-gozlemler/>.
- Özdemirci, A. S. (2016). Suriye İç Savaşı'nın Lübnan'a Etkileri (2011-2016), *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2016, Cilt:3, Sayı:2, 76-105.
- Özügürlü, M. (2017). Lübnan'ı Anlamak 2: Lübnan Siyasetinde Kim Kimdir?. Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/11/11/lubnani-anlamak-2/>.
- Pirinççi, F. (2008). Suriye'ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları. *TESAM Akademi Dergisi*, Temmuz, 5(2), 39-60.
- Polat, D. Ş. (2016). *Arap Baharı ve Suriye Savaşı*. (Editör: Çomak, H., Sancaktar, C., Yıldırım, Z. : *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, ss. 137-156). Beta Basım, İstanbul.
- Sputnik. (2021). Fransadan Lübnan'a "ekonomi tümden çökmeden evvel acilen hükümet kurun" baskısı. Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/avrupa/202103301044149276-fransadan-lubnana-ekonomi-tumden-cokmeden-evvel-acilen-hukumeti-kurun-baskisi/>.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, Sayı:23, 54-79.
- Şöhret, M. (2012). Ulus Devletsiz Devlet Sistemi: Lübnan Modeli. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:5, Sayı:1, Haziran, 85-107.
- Şöhret, M. (2016). Suriye'nin Siyasal Yapısı. (Editör: Çomak, H., Sancaktar, C., Yıldırım, Z. : *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, ss. 39-84). Beta Basım, İstanbul.
- Tınaz, M. (2017). Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler: Hükümet Stratejisi Yokluğunda Ekonomik, Siyasal ve Mezhepsel Zorluklar. *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No:62, Mayıs, 1-15.
- Tınaz, M. (2020). Lübnan Hükümeti ve Lübnan Toplumuna Perspektifinden Lübnan'daki Suriyeliler. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:2, 13-34. DOI: 10.26513/toed.677921
- Time Türk. (2017). Marunî Patriğinden Hizbullah Lübnan'ı Böldü Çıkışı. Erişim adresi: <https://www.timeturk.com/maruni-patriginden-hizbullah-lubnanlilari-boldu-cikisi/haber-527322>.
- Turan, N. S. (2011). Lübnan'da Ulusun İnşası ve Ortak Tınının Üretimi- Rahbani Kardeşler ve Feyruz. *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 3, Sayı 1, Temmuz, 193-228.
- Tür, Ö. ve Ayhan, V. (2008). İçsel Dinamikler ve Ulusal Aktörler Bağlamında Lübnan Krizinin Analizi. *Akademik Orta Doğu*, Cilt: 2, Sayı:1, 1-42.
- Umar, Ö. O. (2004). *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- UN Refugee Agency. (2019). Syria Regional Refugee Response, Operational Portal. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>.
- UNHCR. (2020). Lebanon Crisis Response Plan 2017-2020. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68651>.
- United Nations. (2016). Security Council Welcomes Michel Aoun's Election as President of Lebanon, Urging Him Swiftly to Form Unity Government, Promote Stability. Erişim adresi: <https://www.un.org/press/en/2016/sc12572.doc.htm>.
- Wahlisch, M. (2017). The Lebanese National Dialogue. *Berghof Foundation*, March, 1-27. Erişim adresi: <https://berghof-foundation.org/search/results?q=lebanese>.
- World Bank. (2020). Lübnan Data. Erişim adresi: <https://data.worldbank.org/country/lebanon?view=chart>.

EXTENDED ABSTRACT

Lebanon is a country that has not recovered from political instability since it established. The political structure created during the French mandate and it underlies Lebanon's being an unstable country. As a result of the San Remo Conference held on April 24, 1920, the mandate administration of Syria was given to France and It formed the borders of the Lebanese state with the regions detached from Syrian territory.

France recognized the independence of Lebanon right after the outbreak of the Second World War and purged its soldiers in Lebanon however, before leaving the region, the basis for the management of the regime in Lebanon within the framework of the National Pact based on religious community and ethnic foundations was formed. The fact that Lebanon contains many religions, sects and communities has formed the basis of political instability.

After the establishment of Israel in the Palestinian territories in 1948, many Arab states declared war on Israel. At the end of these wars, the Palestinian refugee problem has been occurred. A significant number of Palestinian refugees have settled in Lebanese lands and caused deep turbulence in the Lebanese political system, which has a fragile structure.

Rafik Hariri was appointed prime minister as a result of the elections held in Lebanon in 1992 after the Civil War. The reconstruction process has started in Lebanon with Hariri, who has gained the trust of many segments of the Lebanese society and has a clean past. Hariri was uncomfortable with the influence of the Syrian administration on Lebanon and was trying to limit their effects. On the other hand, Syria was seeing Lebanon as a piece from their backyard which has been cut away from them. Due to the Lebanese Civil War, the Syrian army served in Lebanon for many years and did not want to leave Lebanon despite the end of the civil war.

Hariri has been assassinated with a bomb in 2005 and this started a crisis again in Lebanon. Syria was shown as responsible for the assassination. After the assassination, the Lebanese people were divided into two and started street demonstrations. Those who was seeing Syria as responsible for the Hariri assassination formed the March 14 bloc. Those who think that Syria contributes to the stability of Lebanon formed the 8 March bloc. Hezbollah was leading the 8 March bloc.

As a result of the popular uprisings against oppressive regimes in the Middle East and these riots spread to many countries with the domino effect, the crisis called "Arab Spring" also started in Syria. After the start of the Syrian Civil War in 2011, Hezbollah was at the head of the groups which were supporting the Assad regime. The support of the Shiite Hezbollah to the Assad regime's acts of violence against Sunnis increased the tension between the Sunni-Shiite factions in Lebanon. It was not possible that the developments in Syria did not affect Lebanon. After a short while, bombing and armed actions started between the Sunni and Shiite communities in Lebanon. The Lebanese army intervened in the clashes that started between the supporters and opponents of Assad, but it was feared that the conflicts would grow and spread throughout the country.

Political parties in Lebanon published the Baabda Declaration along with the Syrian Civil War. According to this declaration, political parties existing in Lebanon have agreed not to interfere in the matters of countries other than Lebanon and to act impartially. Despite the agreement, Hezbollah's involvement in the Syrian Civil War and in active conflicts on the ground caused an unrest in Lebanon. Presidential elections were held to replace the Lebanese President Michel Suleiman, whose term of office ended in 2014, but after 45 unsuccessful attempts until 2016, the new president could only be elected, as consensus could not be reached. The main reason for the lack of consensus in the presidential elections was the possibility that the President might have sanctions against Hezbollah's activities in Syria, in accordance with the Baabda Declaration. For this reason, Hezbollah avoided choosing a President who could impose sanctions on him.

The Syrian Civil War had social effects on Lebanon as well as its political effects. Approximately 1 million of the 6 million Syrians who left their country due to the Syrian Civil War took refuge in Lebanon. Considering that the population of Lebanon is 6 million 800 thousand people, so number of the Syrian refugee burden for Lebanon is quite high. Most of the incoming refugees were Sunni Muslims. This situation disturbs other congregations in Lebanon.

Lebanon closed its border gates with Syria due to the Syrian Civil War, which seriously affected Lebanon's trade and tourism income. With the support of Hezbollah to Assad administration in the Syrian Civil War, many of the Gulf countries warned their citizens not to go to Lebanon. As a result of this situation, there has been a 42% decrease in the rate of Arab tourists coming to Lebanon.

The deterioration in Lebanon's economic indicators started to affect the people. In 2019, the depreciation of the Lebanese currency against other currencies, the constant power outages and the problems in accessing clean water have increased the problems. Due to the deterioration of the Lebanese economy, the government demanded an increase in the taxes on oil and tobacco products, and the 6\$ monthly tax demand for the WhatsApp application has caused to protests on the streets.

Syrian and Palestinian refugees in Lebanon have a serious burden on the Lebanese population and the country's economy. Refugees need to work cheaper in order to survive, and as a result of increasing unemployment, refugees in Lebanon are reacted badly by local people. As a result of the explosion in Beirut Port on 4 August 2020, Beirut port, which makes about 70% of Lebanese imports and exports, has become unusable. The economic collapse of Lebanon attracts the public's reaction and the existence of a politically fragile ground creates the potential to trigger possible internal conflicts.